

Samenwerking essentieel
bij vergroening

Balanceren tussen
waterbeheer en natuur

groen

80
Jaar

Vakblad voor *stad en landschap*

Het Eindhovense BunkerPark

NIEUWE GEDRAGSCODE VOOR WATERSCHAPPEN

Balanceren tussen waterbeheer en natuur

De waterschappen onderhouden zo'n 55.000 kilometer aan watergangen.

Er wordt gewerkt aan een nieuwe gedragscode voor waterschappen. Hierin staat hoe waterschappen moeten omgaan met beschermde soorten. De habitatbenadering, die daar een belangrijk deel van uitmaakt, maakt het waterbeheer er niet simpeler op. Ook wordt de regelgeving steeds strikter. Waterschappen zitten soms in een spagaat. Want hoe je het wendt of keert: ruimte voor natuur gaat ten koste van ruimte voor wateraan- en afvoer.

‘Een belangrijke taak van een waterschap is water af- en aanvoeren om Nederland veilig te houden, maar ook om voor de boeren en burgers water aan te voeren in droge periodes’, zegt Paul Hendriks, ecohydroloog van waterschap Hunze en Aa's. Om dat ecologisch gezien zo goed mogelijk te blijven doen, wordt gewerkt aan een nieuwe gedragscode. Dit is een juridisch instrument waarmee toestemming wordt gekregen om bepaalde werkzaamheden (zoals maaien) zo uit te voeren dat beschermde soorten daar weinig tot geen negatieve effecten van ondervinden. Zonder gedragscodes zouden enorme aantallen vergunningen moeten worden aangevraagd en verleend en dat kost enorm veel extra tijd en geld en levert voor de natuur niets op.

‘Er zijn allerlei verplichtingen vanuit de natuur’, zegt Arnold van Kreveld, beleidsbioloog en betrokken bij het opstellen van de nieuwe gedragscode. ‘Die habitatbenadering die waterschappen hebben ontwikkeld en hantieren, is bedoeld om planten en dieren, die steeds minder ruimte krijgen in het landelijk gebied en in de stad, die ruimte wel te geven langs onze wateren.’

Gedragscode

De gedragscode bestaat al vele jaren. Aanvankelijk als gedragscode Flora- en faunawet uit 2006, later was de code gebaseerd op de Wet natuurbescherming. Als volgens de regels van de gedragscode – die voor 5 jaar geldt – wordt gewerkt, dan krijgen de waterschappen vrijstelling van een aantal verbodsbepalingen in de wet. De gedragscode, de laatste is van 2019, is in de afgelopen jaren uitgegroeid tot een voor de waterschappen onmisbaar instrument voor de uitvoering van de vele werkzaamheden. De huidige vergunning loopt eind van dit jaar af, daarom moet een nieuwe gedragscode worden geschreven. Ook omdat de Wet natuurbescherming is overgegaan in de veel ruimere Omgevingswet.

‘Er is in de afgelopen 5 jaar heel veel veranderd, niet alleen in de regelgeving, maar ook in de jurisprudentie en de kennis over effectiviteit van beschermingsmaatregelen. Je kunt dus niet alleen 2019 veranderen door 2024. Het is echt een hele puzzel’, zegt Van Kreveld die samen met een aantal medewerkers van waterschappen verantwoordelijk is voor het ecologische deel van de code.

Moerasvegetatie

In de gedragscode is ruim 5 jaar geleden de habitatbenadering opgenomen; een alternatieve en effectieve aanpak van het schonen en baggeren van sloten, bedoeld om bedreigde soorten te beschermen en hun leefgebied uit te breiden. De habitatbenadering gaat ervanuit dat een deel van de oevervegetatie en vegetatie in de watergang mogelijk wordt gespaard. Waterschappen kunnen die benadering vrijwillig toepassen.

Uit een evaluatie van de huidige gedragscode blijkt volgens Van Kreveld dat de habitatbenadering niet heel scherp omschreven is. ‘De verschillende waterschappen interpreteren die elk op een andere manier.’

De habitatbenadering kan niet overal worden toegepast; als je de natuur de ruimte wilt geven door begroeiing te sparen, dan gaat dat ten koste van de doorstroming in de sloten. In krappe sloten is bijna geen ruimte om langs de oevers en zeker niet in de sloot zelf, moeras- en waterplanten de ruimte te geven. De aan- en afvoer van het water komt dan in het gedrang. De realiteit is dat waterschappen vaak weinig ruimte hebben in hun watersysteem; een “erfenis” van de ruilverkavelingen die er mede op gericht waren om sloten zo klein mogelijk te houden.

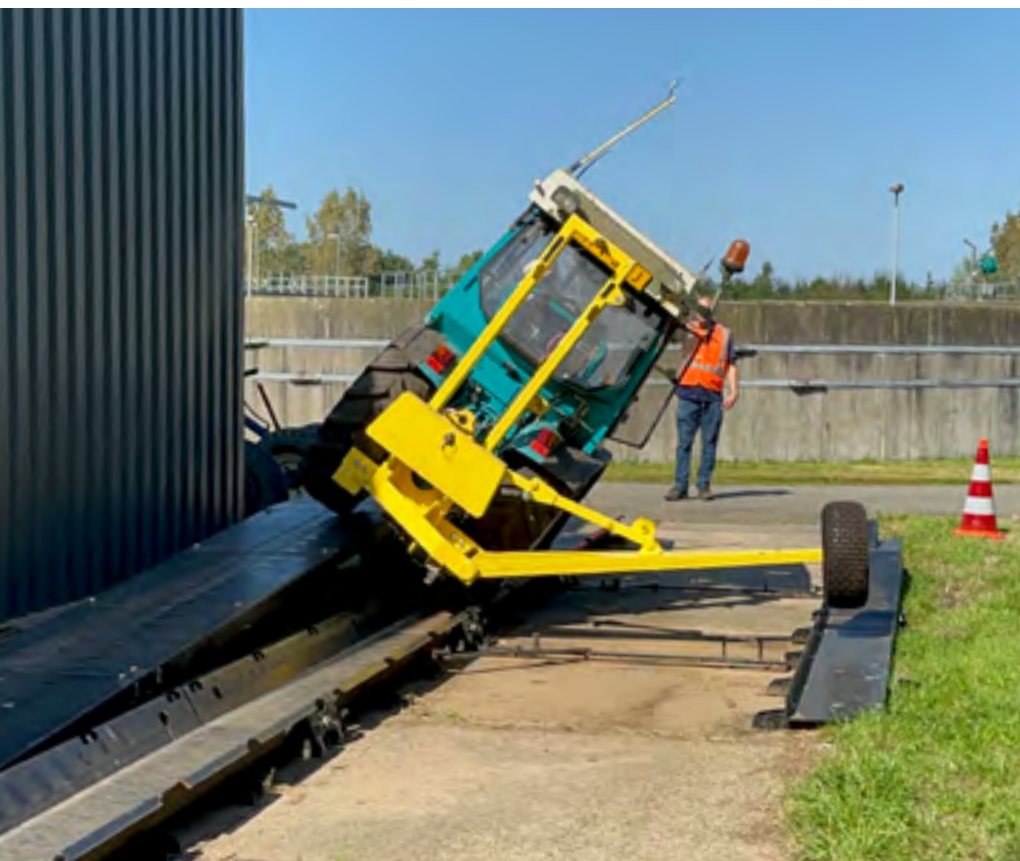
‘Dat speelt uiteraard niet overal’, zegt Hendriks, die aan de wieg stond van de habitatbenadering. ‘Op heel veel meer plekken is wel degelijk ruimte om vegetatie te sparen. Met name op de grens tussen het droge en het natte. Dat is vanuit de natuur gezien het rijkste onderdeel. In de watergang zwemt wel vis, maar jonge visjes schuilen in de moerasvegetatie aan de oever. De grote modderkruiper paait in die moerasvegetatie waar bijvoorbeeld ook libellenlarven zijn te vinden. Dus voor heel veel soorten is die oeverzone verreweg het belangrijkste leefgebied; als uit het midden van een sloot vegetatie wordt gehaald is dat minder erg dan als de oevervegetatie verdwijnt.’

Beschermde soorten

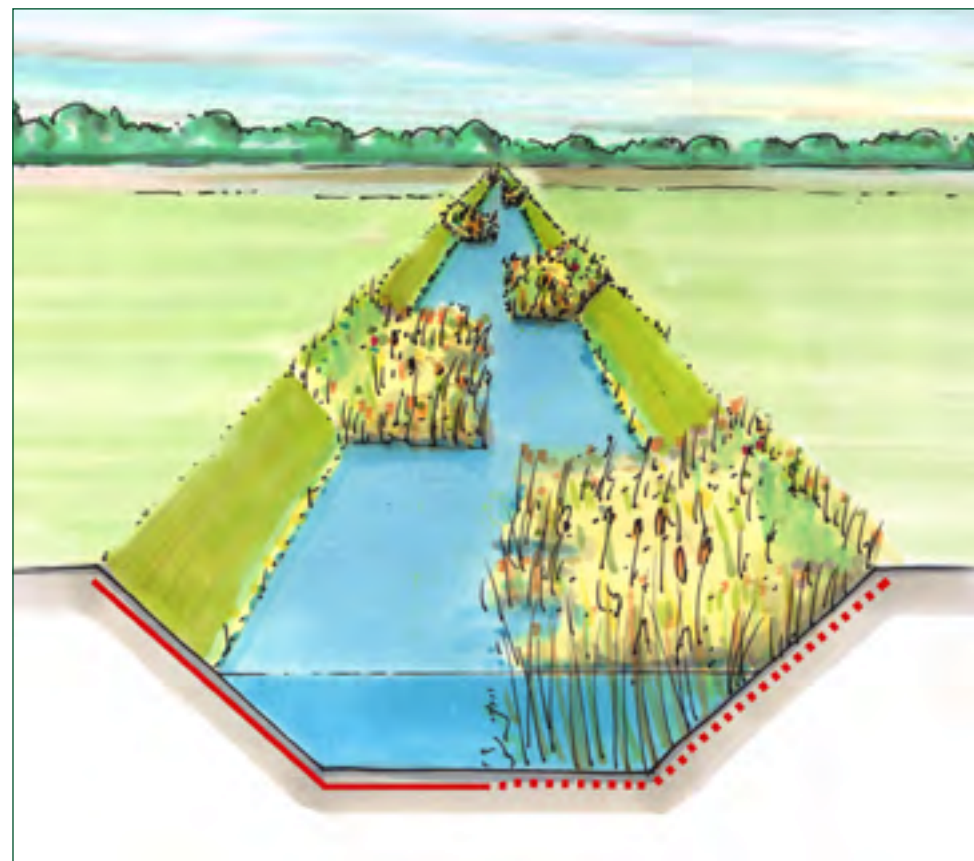
Waterschappen zitten daarmee in een spagaat. Hoe pas je de ecologische “eisen” in in de waterbeheermodellen? Want hoe je het wendt of keert: ruimte voor natuur gaat ten koste van ruimte voor water aan- en afvoer. Daarbij komt dat het per waterschap verschilt wat de mogelijkheden zijn. Het is altijd maatwerk.

Ook de menselijke aspecten spelen mee, zegt Van Kreveld. ‘Als er heel sterke ambassadeurs van die habitatbenadering zijn – die bovendien de hydrologie begrijpen – kom je verder dan bij een waterschap waar alleen een ecoloog zit die niet gespecialiseerd is in hydrologie.’ Een andere bijkomstigheid is dat door het beschermen van planten en dieren het leefgebied wordt hersteld, wat betekent dat de beschermde soorten zich kunnen uitbreiden. Goed voor de soort en de biodiversiteit, en ook de reden waarom waterschappen de habitatbenadering hebben bedacht. Maar beschermde soorten op meer plekken betekent ook meer restricties.

Van Kreveld spreekt van een balanceeract tussen waterbeheer en natuur. ‘Het kan bijvoorbeeld betekenen dat er op meer plekken langere periodes zijn waarin je de vegetatie niet mag verwijderen omdat er beschermde soorten zitten. Er zit een soort perverse prikkel in die natuur-

Een 'testbaan' waar de chauffeurs kunnen ervaren hoe het is om om te vallen

Gefaseerd maaien. Bron: OHB

Watergang schonen en oeverzone maaien

wetgeving dat als jij meer je best doet om de beschermde soorten in stand te houden, de last ook toeneemt. In theorie zou bij uitbreiding van de soorten de beschermingsstatus minder streng kunnen worden, maar dat gebeurt in de praktijk vaak niet of enorm traag. Kijk naar de bever die Europees beschermd is, of de das die nationaal beschermd is. De puzzel wordt steeds ingewikkelder, je moet als waterschap met steeds meer rekening houden en daar komt nog eens bovenop dat de eisen die vanuit het Rijk worden gesteld steeds strenger worden.'

Ingewikkeld

Tijd is ook een discussiepunt dat meespeelt bij de natuurbeschermingsmaatregelen. Voordat je in het broedseizoen van vogels gaat maaien, dient er voorgelopen te worden. Dat betekent dat een ecologisch deskundige langs een watergang moet kijken of hij nesten vindt. Als je dan bedenkt dat er in Nederland bijna 250.000 kilometer aan watergangen is, waarvan waterschappen zo'n 55.000 kilometer onderhouden ... Hendriks: 'Die hoeft je gelukkig niet allemaal in het broedseizoen van vogels te maaien, maar wel heel veel omdat planten nou eenmaal het snelste groeien in het broedseizoen van vogels. Als je al die watergangen zou willen voorlopen in het broedseizoen, dan heb je meer ecologen nodig dan dat er beschikbaar zijn in Nederland.'

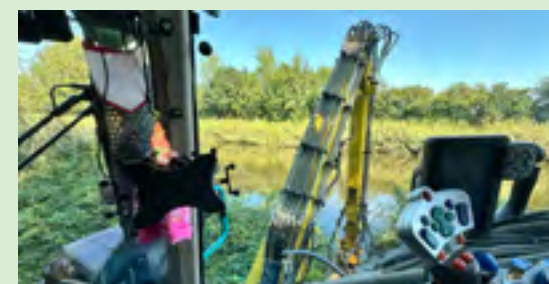
Er wordt nu gewerkt aan een nieuwe gedragscode die begin volgend jaar in werking treedt en weer 5 jaar geldt. 'De benadering is nu verder aangescherpt en beter omschreven. Dat is verrassend ingewikkeld, ben ik achter gekomen. Daar hebben we wel flink over gestoeid', geeft Van Kreveld aan.

De aanpassingen zijn soms verrassend eenvoudig. Tot nu toe werd de oever die ongemaaid de winter uitkwam in het voorjaar gemaaid. Maar die oever trekt juist de meeste broedvogels omdat hij niet gemaaid was. Dat is nu omgedraaid: de oever die ongemaaid de winter uitkomt, wordt gespaard tot na het broedseizoen en dan gemaaid.

'En daarmee spaar je dus alweer meer nesten, want je trekt ook heel veel broedvogels juist naar die oever.'

Begrip krijgen voor elkaars werk

De vrees van de waterschappen is dat de gedragscode, door de steeds strengere wetgeving en de interpretatie daarvan, zo streng wordt dat er in de praktijk niet meer mee te werken valt. Om bij alle betrokken partijen meer begrip te krijgen werd eind augustus in Doetinchem een bijeenkomst gehouden voor betrokken partijen: waterschappen, RVO (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland), het Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur en soortenbeschermingsorganisaties. De bijeenkomst was bedoeld om begrip voor elkaars werk en standpunten te krijgen en de knelpunten die de waterschappen in de praktijk ondervinden te benoemen.

Zicht van de chauffeur vanuit de cabine

'Antiklepelmaatregelen zijn symboolpolitiek'

Een voorbeeld van het strenger worden van de regelgeving is het sterk beperken van het gebruik van klepelmaaiers. Bij klepelmaaiers wordt vegetatie in kleine stukjes gehakt en opgezogen en daarbij vallen onder insecten meer slachtoffers dan bij andere vormen van maaien. Omdat het slecht gaat met insecten lijkt het logisch klepelen aan banden te leggen. Maar dat zou volgens beleidsbioloog Arnold van Kreveld onverstandig zijn. Klepelmaaiers kunnen zwaardere vegetatie aan dan andere maaimachines. Met een klepelmaaier kun je dus wachten met maaien tot bijvoorbeeld de herfst. Dan zijn er bijna geen insecten meer en vallen daardoor juist minder (insecten) slachtoffers. Waar ook vaak geen rekening mee is gehouden bij onderzoeken naar slachtoffers van verschillende maaimethoden is de afvoer van maaisel. De insecten die de maaibeurt al overleefden (met of zonder klepelmachine), worden dan alsnog voor een groot deel afgevoerd. 'Al met al is het in de ban doen van klepelmaaiers symboolpolitiek. Om echt iets te doen aan de insectensterfte moeten bestrijdingsmiddelen, intensief landgebruik - inclusief intensief maaien op plekken waar dat niet nodig is - en verdroging worden aangepakt', aldus Van Kreveld.